

KULTURNA ČETRTR

EMONEC
EMONKA
SPANHEIMI
KRIŽNIKI
TEMPLJARJI
JOŽE PLEČNIK
AUERSPERGI
GROF HERBARD VIII. TURJAŠKI
FRIDERIK (FRITZ) PREGL
LEOPOLD HOFER
BARON ŽIGA ZOIS
ANTON TOMAŽ LINHART
FRANCE PREŠEREN
VALENTIN VODNIK
JURIJ JAPELJ
JERNEJ KOPITAR
BLAŽ KUMERDEJ
BARON MICHELANGELO ZOIS
IVAN MRAK
KARLA BULOVEC-MRAK
ANDREJ SMOLE
FRANCESCO ROBBA
FRANC JELOVŠEK
JANEZ BLEIWEIS PL. TRSTENIŠKI
BLAZNIKOVA TISKARNA
BLAŽ CROBATH
LUIZA PESJAKOVA
MATIJA KASTELIC
MATIJA ČOP
IVAN JURIJ TOMAN
EMIL KORYTKO
ANA JELOVŠEK
DR. IVAN TAVČAR
SREČKO KOSOVEL
CIRIL DEBEVEC
VALERIJA HEYBAL
VLADIMIR PAVŠIČ - MATEJ BOR
ANTON DANILO
DR. JERNEJ ZUPANEC
DR. ALMA SODNIK
ANICA SODNIK ZUPANEC
SONJA HOČEVAR
MAJDA POTOKAR
ALENKA SVETELOVA
BRATA DR. JOŽA IN DR. MIRKO MAHNIČ
MILKO LAZAR
RADKO POLIČ RAC
VINKO MÖDERNDORFER
URBAN KODER
ALDO KUMAR
MINI TEATER
GALERIJA PHOTON
ZAVOD ZA KIPARSTVO
TIPORENESANSA
RESTAVRACIJA SHAMBALA
GOSTILNA POD SKALCO
RESTAVRACIJA VITEZ
KOKOŠKA
MESTNI MUZEJ
KRIŽEVNIŠKA ULICA
RIBIŠKA ULICA

Ljubljana je mesto, ki ponuja več kot katerokoli drugo slovensko mesto. Kamorkoli se v Ljubljani ozremo, povsod občutimo zapuščino rimske Emone, Trubarjevega reformatorskega zanosa, Prešernove pesniške besede, Cankarjeve razbolelosti, Groharjevega iskanja ali trpkost Kogojevih črnih mask ter umirjeno simboliko, skrito v najpopolnejših razmerjih Plečnikovih mojstrovini.

Križevniška (nekdaj Ribiška) ulica je ena najstarejših ulic v Ljubljani; na njej so imeli med letoma 1167 in 1200 svojo postojanko **templjarji**, nato so jih zamenjali **križniki**; Plemiška rodbina **Spanheimov**, ki je v Ljubljani v 12. stoletju ustvarila upravno središče svojih posesti na Kranjskem, je tu sezidala redovno cerkev Marije Pomočnice, ob njej pa redovno hišo z bolnišnico in šolo za vzgojo revnih otrok, dečkov in deklic. Del zidu Križank je stari srednjeveški obrambni sistem Novega trga, tu je stal tudi Knežji dvorec, ki je bil porušen po potresu leta 1895.

Križevniška ulica se razteza od nekdanjega Križniškega trga – danes Trga francoske revolucije in Vegove ulice proti reki Ljubljanici in leži neposredno nad cesto starih Rimljanov, dobesedno na ostankih stare Emone. Ime je dobila po viteškem redu križnikov, ki so tu postavili svoj kompleks – samostan in cerkev Marije Pomočnice.

Stari Rim in zapuščino srednjega veka je v kompleks kulturnega centra Križanke, kjer se danes odvijajo pomembni koncerti v slovenski prestolnici ter številni drugi kulturno-umetniški dogodki, v dvajsetim stoletjem imenitno povezal največji slovenski arhitekt **Jože Plečnik**. Plečnik je pomembno oblikoval tudi današnji Trg francoske revolucije, kjer je leta 1929, ob 120. obletnici Ilirskih provinc, postavil spomenik Iliriji. V kompleksu Križank je danes Srednja šola za oblikovanje in fotografijo, malo niže pa ena največjih Plečnikovih mojstrovini, Narodna in univerzitetna knjižnica.

Tu lahko občudujemo eno najlepših ljubljanskih palač – Turjaško ali Auerspergovo palačo, ki jo je v letih 1654–1659 pozidal **grof Janez Andrej Auersperg** in v kateri danes domuje Mestni muzej Ljubljana.

V neposredni bližini, na Vegovi ulici, je mojster Plečnik v tridesetih letih postavil doprsne kipe desetih izjemno pomembnih glasbenikov in skladateljev; na kamnitih podstavkih so bronasti portreti slovenskih umetnikov Frana Gerbiča, Matije Hubada, Emila Adamiča, Benjamina Ipavca, Jakoba Petelina Gallusa, Davorina Jenka, Hugolina Sattnerja in Antona Foersterja ter Hrvata Vatroslava Lisinskega in Srba Stevana Mokranjca. Vsi so delo pomembnega slovenskega kiparja Lojzeta Dolinarja.

V stavbi, kjer je danes gostilna Pod skalco, je bil rojen eden redkih slovenskih nobelovcev, fizik in kemik **Friderik (Fritz) Pregl** (1869–1930).

Na dnu Križevniške ulice je območje Brega ob Ljubljani, kjer sta bila v hiši, ki danes nosi številko 8 in se ponaša z baročnim pročeljem **Leopolda Hoferja** iz leta 1777, od srednjega veka pristanišče in brodarški mitniški urad. Na zgornjem delu Brega je bil že v antiki most, ki je povezoval Breg z Gallusovim nabrežjem. Med pomembnimi stavbami na vogalu Križevniške in Brega je Zoisova palača, nastala leta 1760; v njej je **baron Žiga Zois** sprejemal prijatelje iz razsvetljskega krožka, **Antona Tomaža Linharta**, ki ni bil samo član Zoisovega kroga, ampak je v njegovi palači tudi stanoval, **Valentina Vodnika**, **Jurija Japlja**, **Jerneja Kopitarja**, **Blaža Kumerdeja** in druge. Pred njo je nastal prvi ljubljanski park, ki ga je uredil **sin barona Žige Zoisa, Michelangelo**.

V palači je v dvajsetem stoletju živel tudi dramatik in mislec **Ivan Mrak** (1906–1986), ki je v traktu ob Križevniški okrog sebe zbiral prijatelje in učence; številni med njimi so se trajno zapisali v anale slovenske umetnosti in kulturne zgodovine.

Zanimiva je zgodnjebaročna Codellijeva hiša na Bregu št. 20. Danes je v njej restavracija Pri vitezu, sicer pa je bila v stavbi gostilna že leta 1574, nekaj časa jo je posedoval tudi Prešernov prijatelj **Andrej Smole**. Na hiši je znamenit baročni portal, v katerega čelu je vitez s šlemom, delo **Francesca Robbe**, v drugem nadstropju pa freske slovenskega baročnega slikarja **Franca Jelovška**. Na Bregu je še nekaj zanimivih stavb. V hiši št. 14 je bila od leta 1829 znamenita Blaznikova tiskarna, v kateri so med drugim natisnili vseh pet zvezkov Kranjske čbelice pa Prešernove Poezije, Krst pri Savici in vrsto drugih literarnih prvencev naših klasikov, tiskali pa so tudi Bleiweissove Kmetijske in rokodelske novice. Na Bregu št. 10 je od leta 1887 živel pisatelj **dr. Ivan Tavčar**.

V neposredni bližini je arhitekt Plečnik v spomin kulturnemu mecenu Žigi Zoisu postavil kamnito piramido, na katero imajo čudovit razgled študentje Fakultete za arhitekturo.

Križevniška ulica je zaradi številnih zgodovinsko-umetniških znamenitosti prepojena z biografijo ljudi, ki so v njej živeli in ustvarjali ali pa so se tod samo začasno ustavili: pesnik **Srečko Kosovel**, dramatik **Matej Bor** (Vladimir Pavšič), režiser in igralec **Ciril Debevec**, tukaj je prebivala družina jurista in mecena **Blaža Crobatha**, očeta pesnice **Luize Pesjakove**, pri katerem sta delala (in s katerima je prijateljeval) **Miha Kastelic** in **France Prešeren**. V njegov krog so spadali tudi **Matija Čop**, **Andrej Smole**, **Ivan Jurij Toman**, **Emil Korytko**, ki je leta 1837 pri Crobathu nekaj časa celo stanoval in obedel. Crobathov »ljubljski salon« je bil zbirališče slovensko in slovansko prepričanih izobražencev in kulturnih delavcev. Prešeren je prav pri Crobathovih spoznal mater svojih otrok **Ano Jelovšek**.

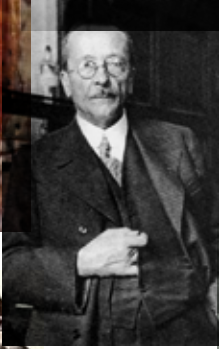
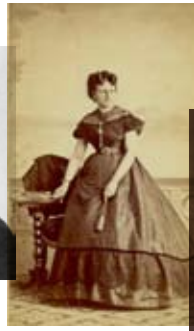
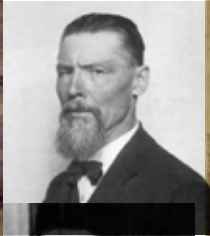
Stanovalci naše ulice so bili številni drugi ugledni meščani. **Dr. Jernej Zupanec** (v nekaterih dokumentih Suppanz) je bil po poklicu

notar, v literarno zgodovino pa se je zapisal zaradi mecenstva in prizadevanj za uveljavitev slovenščine in slovenske literature; po njegovi zaslugi so izšle tudi pesmi Luize Pesjakove (ki mu je knjižico posvetila). **Dr. Alma Sodnik** je bila prva slovenska filozofinja, univerzitetna profesorica, nekaj časa tudi predstojnica oddelka za filozofijo na Filozofski fakulteti v Ljubljani. Študirala je v Ljubljani, Rimu in Parizu in je avtorica številnih filozofskih razprav, nekatere so bile objavljene tudi v knjigah. Pa **Anica Zupanec Sodnik**, akademska slikarka, ki je študirala v Firencah in Münchnu in je bila prva ženska, ki je postala članica Slovenske akademije znanosti in umetnosti. Na Križevniški 10 je živel **Anton Danilo** (s prvim imenom Anton Cerar), slovenski gledališki igralec, režiser in publicist, mož prav tako znamenite igralkke Avguste Danilove in oče še bolj znamenite Mire Danilove. Na Križevniški so stanovali še operna pevka sopranistka **Sonja Hočevnar**, pa igralka **Majda Potokar**, hči prav tako znanega igralca Lojzeta Potokarja, v Zoisovi hiši je stanovala igralka **Alenka Svetelova**, žena kiparja Keršiča-Belača, nekaj časa pa so bili na Križevniški doma tudi **brata dr. Joža in dr. Mirko Mahnič**, skladatelj **Milko Lazar**, igralec **Radko Polič Rac** ter dramatik in gledališki režiser **Vinko Möderndorfer**.

Danes tukaj ustvarjamo skladatelja **Urban Koder** in **Aldo Kumar**, **Mini teater**, **Galerija Photon**, **Kokoška**, **Galerija Squot**, **Zavod za kiparstvo**, **tiskarna tipoRensansa**, številni drugi umetniki in intelektualci ter predvsem ljudje, ki smo na zgodovino naše ulice ponosni in imamo Križevniško radi.

Umetniška četrt Križevniška je s projektom Urbane intervencije, v okviru katerega smo ulico opremili s klopmi, bralnimi koticiki, s cvetjem in drevjem, jo osvetlili in ji ob pomoči MOL dali nov zelen videz, povezala vse, ki danes tukaj ustvarjamo in delamo.

**SKUPAJ SMO
KRIŽEVNIŠKA.**

Emonec
Vitezi Templjarji
Križnik
Vojvode Spanheimi
Plečnikov spomenik Iliriji

Jože Plečnik
Friderik (Fritz) Pregl
Baron Žiga Zois
Anton Tomaž Linhart
Andrej Smole
Blaž Crobath

Luiza Pesjakova
Matija Čop
Emil Korytko
France Prešeren
Dr. Jernej Zupanec
Ivan Tavčar

Anton Cerar
Danilo
Anica Zupanec Sodnik
Alma Sodnik
Srečko Kosovel
Matej Bor - Vladimir
Pavšič